

87. Balmumundan Kanatlar: Ralph Ellison'un "Flying Home" Adlı Kısa Hikâyesinde Mitolojik izler¹

Ahmet KOÇ²

APA: Koç, A. (2023). Balmumundan Kanatlar: Ralph Ellison'un "Flying Home" Adlı Kısa Hikâyesinde Mitolojik izler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), 1396-1403. DOI: 10.29000/rumelide.1379371.

Öz

Bu çalışma, Amerikalı yazar Ralph Ellison'ın (1914-1994) "Flying Home" adlı kısa hikâyesindeki kimlik sorunları ve bunlarla mitolojik hikâyeler arasındaki bağlantıyı incelemektedir. Ellison, Amerikan edebiyatının Afrikalı Amerikalı deneyimini sunan önemli yazarlarından birisi olmuştur. Yazar, "Flying Home" eserinde pilotluk eğitimi sırasında uçağı düşen bir Afrikalı Amerikalıyı hikâyesinin merkezine alır. Bu makale, hikâyenin merkezindeki Todd'un Afrikalı Amerikalı kimliği ile ilgili sorunları, uçma eylemi ve uçağın düşüşü bağlamında ele almaktadır. Çalışma bu bağlamda, W.E.B. Du Bois'in "çift bilinçlilik" kavramını, uçan Afrikalı efsanesini, İkarus söylencesini ve *felix culpa* kavramını hikâye ile ilişkilendirmektedir. Du Bois'in Afrikalı Amerikalılarda yaygın bir sorun olarak gözlemlediği çift bilinçlilik durumu, eserde de kendisini göstermektedir. Beyaz amirlerinin gözünde başarılı bir pilot olmayı arzulayan Todd'un bu motivasyonu, uçan Afrikalı miti ile, sonrasında meydana gelen düşüşü ise Daedalus ve İkarus'un mitolojik hikâyesi ile ilişkilendirilebilir. Çalışma, Hıristiyanlıktaki *felix culpa* kavramından yola çıkarak, Todd'un düşüşünün çok da kötü sonuçlara yol açmadığını, nihayetinde bir siyah olarak Amerikan toplumu içindeki durumunu yeniden keşfetmesine ve daha iyi anlamasına yol açtığını savunmaktadır. Ayrıca makale, öykünün başlığı olan "Flying Home"un sembolik önemini altını çizerek, başlığın Todd'un çalkantılı yolculuğunun ardından gerçek benliğine dönüşünü özetlediğini de öne sürmektedir. Makale, ele alınan üç farklı mitolojik ve dini unsurun, Todd'un deneyimini açıklamak açısından faydalı olacağını iddia etmektedir.

Anahtar kelimeler: Çift bilinçlilik, Ralph Ellison, mutlu hata, Uçan Afrikalı, İkarus

Wax Wings: Mythological Traces in Ralph Ellison's "Flying Home"

Abstract

This study examines identity issues in the short story "Flying Home" by American writer Ralph Ellison (1914-1994) and their connection with certain mythological stories. Ellison has been one of the most significant writers in American literature to present the African American experience. In "Flying Home", he centers his story on an African American whose plane crashes during pilot training. This article examines the issues related to Todd's African American identity in the context of the act of flying and the events after the crash. In this context, the paper relates W.E.B. Du Bois' concept of "double consciousness", the myth of the flying African, the myth of Icarus and the concept of *felix culpa* to the story. The motivation of Todd, who aspires to be a successful pilot in the eyes of

¹ 3-5 Mayıs 2018 tarihleri arasında Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi'nde düzenlenen "4. Uluslararası Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Sempozyumu"nda sunulan "Balmumundan Kanatlar: Ralph Ellison'un "Flying Home" Adlı Kısa Hikâyesinde Kimlik Sorunu" başlıklı bildirinin gözden geçirilmesi ve genişletilmesiyle oluşturulmuştur.

² Arş. Gör. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü (Rize, Türkiye), ahmet.koc@erdogan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0125-6652 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 05.09.2023-kabul tarihi: 23.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1379371]

his white superiors, can be associated with the myth of the flying African and his subsequent fall with the mythological story of Daedalus and Icarus. Drawing on the Christian concept of *felix culpa*, the paper argues that Todd's fall does not lead to dire consequences, but ultimately leads to a rediscovery and better understanding of his status as a black man in American society. The article also underlines the symbolic significance of the story's title, "Flying Home", arguing that the title is a symbol of Todd's return to his true self after his turbulent journey. The article argues that the three different mythological and religious elements considered are useful in explaining Todd's experience.

Keywords: double consciousness, Ralph Ellison, felix culpa, The flying African, Icarus

Giriş

Amerika'nın en etkili yazarlarından Ralph Waldo Ellison, Amerika'da yaşayan siyahi toplumun ırksal zorluklarına derinlemesine dikkat çeker. *Görülmeven Adam* (1952) romanıyla Amerikan Ulusal Kitap Ödülü'nü kazanan Ellison, Amerikan edebi kanonunda kendisine yer bulmuş bu romanın yanı sıra makale ve kısa hikâyeler de kaleme almıştır. Yazarın 1930larla 1950ler arasında yazmış olduğu kısa hikâyeler, ölümünden iki yıl sonra, 1996'da derlenerek yayımlanmıştır. *Flying Home and Other Stories* başlıklı bu derlemeye ismini de veren "Flying Home"³ öyküsü, İkinci Dünya Savaşı sırasında Alabama'da Tuskegee Havaacıları olarak bilinen gruba dahil olarak hava kuvvetlerinde eğitim gören genç Afrikalı Amerikalı Todd'u merkezine almaktadır. Hikâyedeki uçuş okulunun gerçek hayatta karşılığı bulunmaktadır. Günümüz Amerikan Hava Kuvvetleri'nin öncülü olan Ordu Hava Kolordusu (USAAC) 1930ların sonuna kadar Afrikalı Amerikalıların hava kuvvetlerinde görev yapmasını yasaklamış bir kurumdur (Harris, 1996, s.19-20). 1939'dan itibaren artan kamuoyu baskısı ve pilot ihtiyacı nedeniyle, Amerikan hükümeti Afrikalı Amerikalı havacılar üzerindeki bazı kısıtlamaları kaldırmaya başlar. Sivil eğitim programları bu bireylere açılır ve 1941'de Afrikalı Amerikalı pilotlar Ordu Hava Birlikleri'nin ırk ayırımına tabi tutulan birimlerine kabul edilir. (Harris, 1996, s.26). Çeşitli muharebelerde başarılar kazanmalarının ardından bu havacılar Tuskegee Havaacıları olarak tanınmaya başlar. Ellison, hikâyedeki Todd'un karakterinde bu Tuskegee havacılarından esinlenmiştir (Lucy, 2007, s.257). Todd, beyaz meslektaşları kadar başarılı olabileceğini amirlerine kanıtlayabilmek için üzerinde baskı hissetmektedir.

Todd'un uçağının düşmesi ile başlayan hikâyenin diğer önemli karakterleri; Todd'a özellikle başlarda her yönüyle siyahların kölelik zamanlarından birisiymiş hissini veren Jefferson, siyahlara bakışında köleliğin hâkim olduğu zamanlardaki insanlardan farkı olmayan toprak sahibi beyaz Dabney Graves ve hikâyede fiziken bulunmasa da Todd'un siyahlara karşı önyargılı olan komutanlarıdır. Düşüş sonrasında Todd'un ağırları arttıkça beden dışı bir deneyim yaşar ve çocukluğuna dair anılarını hatırlar. Ağırlıklı olarak bu hikâyeler ve Jefferson ile konuşmalarıyla geçen hikâye, Todd'un uçağın düştüğü bahçeden bir 'deli gömleği' giydirilerek apar topar uzaklaştırılması ile son bulur.

Ellison, eserinde Afrikalı Amerikalıların tecrübe ettikleri kimlik sorunlarını konu edinir. Yazar, bu sorunları dile getirirken siyahi deneyiminin zenginliğinden yararlanarak oluşturulacak bir bilincin gerçek bir özgürlüğe ulaşma yolunda önemli bir adım olduğunu savunur (Bloom, 2018, s. 18). Eserinde mitolojik ve dini öğeleri kullanan Ellison, kimlik sorunlarına çözüm önerilerinin daha derin bir düzlemde anlaşılmasına ve yorumlanmasına imkân verir. Ellison'un eserini pilot adayları bir siyahi gencin etrafında şekillendirmesi ve uçuş eyleminin kendisi üç farklı düzlemde önem taşır. Bunlar; Afrikalı Amerikalı kültüründe kötü yaşam koşullarından kaçış ve özgürlük arzusunun bir ifadesi olan uçuş

³ Eserin Türkçe çevirisi bulunmadığından başlık İngilizce haliyle kullanılmıştır. Ayrıca eserden yapılan alıntılarının Türkçe'ye çevirisi bu çalışmanın yazarı tarafından yapılmıştır.

Afrikalı efsanesi, Yunan mitolojisinden Daedalus ve İkarus hikâyesinde, balmumundan kanatlar vasıtasıyla uçan İkarus'un daha yukarılara tırmanma arzusunun yol açtığı acı son ve Hıristiyan anlayışına göre ilk insan Adem'in cennetten kovulmasının hayırlı bir sonuca yola açacağı inancı ile ilişkili olan mutlu hata veya şanslı/kutlu düşünüş *felix culpa* göndermesidir. Bahsi geçen mitolojik ve dinsel göndermelerin ve kimlik sorunlarının temelinde ise Todd'un bir Afrikalı Amerikalı birey olarak deneyimlediği çift bilinçlilik durumu yatmaktadır.

1. Uçan Afrikalı Efsanesi ve Çift Bilinçlilik

Todd'un hikâyesinin yorumlanabileceği üç mitolojik düzlemde ilki Uçan Afrikalı efsanesidir. Afrikalı Amerikalılar arasında yaygın olan efsanenin kökleri Afrika'dan getirilip köleleştirilmiş Igbo halkının isyan ederek birlikte bataklık sulara yürüdükleri Georgia eyaletine bağlı St. Simon Adasındaki Igbo Landing adı verilen yere dayanır (Hallock, 2019, s. 26). Efsaneye göre, Igbo halkı öteden beri uçma yeteneğine sahiptir ve Amerika'ya getirildikten sonra da bu yeteneklerini korurlar. Igbo Landing'e ulaştıklarında, kölelerin kaderlerini kendi ellerine almaya karar verip Afrika'ya geri uçtuklarına inanılır. Hikâyenin bazı versiyonları kölelerin kaçışlarında başarılı olduklarını öne sürse de çoğu versiyona göre, köleler suya girip kendilerini boğarak toplu intiharda bulunmuşlardır. Başka bir deyişle, Igbo Landing'de ölen Igbo halkının köleleştirilmek yerine ölümü tercih ettiğine inanılmaktadır. (Snyder, 2010, s.40).

Uçmak, kaçak köleler için gizli bir dil işlevi görmüş ve siyahlar için özgürlük arayışının sembolü olmaya devam etmiştir (Allison, 2019). Igbo halkının uçma yeteneği efsanesini destekleyen somut bir kanıt olmasa da hikâye Afrikalı Amerikalı folklorunun önemli bir parçası hâline gelmiş ve nesilden nesile aktarılmıştır. Bu efsane kölelik döneminden bugüne dek zaman içinde değişime uğramış olsa da özgürlük ve direniş kavramlarını içinde barındıran bir esin kaynağı olmaya devam etmektedir. (Wilentz, 1990, s.24). Afrikalı Amerikan estetiğinin temel bir itkisinin özgürlük arayışı olduğu (Colbert, 2014, s.129) düşünülürse bahsi geçen efsanenin Amerikan edebiyatına etkisini görmek şaşırtıcı değildir. Nitekim, ünlü yazarlar Toni Morrison *Song of Solomon* (1977), Octavia E. Butler ise *Wild Seed* (1980) eserlerinde doğrudan ya da dolaylı olarak bu efsaneye göndermede bulunmuş, Afrikalı Amerikalı folkloru için efsanenin önemini teyit etmişlerdir. Bu efsanenin eserlere sıkça konu edilmesinin bir sebebi, siyahiler için özgürlük, isyan ve umudun sözlü bir kaydı olmaya devam etmesidir. Bu bağlamda, Todd'un uçuşa merakı ile uçan Afrikalı miti sıkı bir ilişki içerisinde ve Todd'un başarılı bir pilot olma isteği, Afrikalı Amerikalı bir birey olmanın bilinçdışı bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Eserde anlatıcı ve karakterler uçan Afrikalı efsanesini doğrudan dile getirmemektedir. Ancak, Ellison'ın bu öyküsünü oluştururken Afrikalı Amerikalı folklorunda ve edebiyatında sıkça yer alan bu motiften yararlandığını öne sürmek de yanlış olmayacaktır.

Hikâyede Todd, siyahi kimliğinden kaynaklı sıkıntıları iyi bir pilot olmayı başararak aşmak niyetindedir. Ancak uçma eylemi her ne kadar özgürlük arzusunun bir sembolü olsa da Todd'un hikâyesinde ironik bir tutsaklığı da beraberinde getirmektedir. Bu hapsolmuşluğu anlamak için W.E.B. Du Bois'in çift bilinçlilik (*double consciousness*) kavramını irdelemek gerekir. Afrikalı Amerikalıların içinde oldukları ama aynı zamanda kendilerini dışında hissettikleri bir toplumda yaşadıkları psikolojik deneyimi ifade eden çift bilinçlilik kavramını, W. E. B. Du Bois ilk kez 1903 yılında yayınlanan "The Souls of Black Folk" adlı eserinde şu şekilde açıklar:

Mısırlı ve Hintliden, Yunanlı ve Romalıdan, Töton ve Moğoldan sonra, zenci bir tür yedinci çocuktur, bir peçeyle doğmuştur ve bu Amerikan dünyasında ikinci görüş yeteneğine sahiptir- ona gerçek bir öz-bilinç sağlamayan, ancak kendisini yalnızca diğer dünyanın ortaya çıkardığı şekilde görmesine izin

veren bir dünya. Bu tuhaf bir duygudur, bu çift bilinçlilik, kişinin kendisine her zaman başkalarının gözüyle bakması, ruhunu alaycı bir küçümseme ve acımayla bakan bir dünyanın ölçüsüyle ölçme duygusu. İnsan her zaman ikiliğini hisseder- bir Amerikalı, bir zenci; iki ruh, iki düşünce, uzlaşmamış iki çaba; inatçı gücü onu parçalanmaktan koruyan tek bir koyu bedende savaşılan iki ideal. (2007, s. 8)

Du Bois, siyahi Amerikalıların birbiriyle çelişen iki kimlik arasında gidip gelmek zorunda olduğunu savunmuştur: kendi benlik algılarına karşın egemen beyaz toplum tarafından kendilerine dayatılan kimlik. Du Bois'e göre bu durum, Afrikalı Amerikalıların kendilerini başkalarının gözünden görmeye zorlandıkları ve sürekli olarak egemen toplum tarafından nasıl algılandıklarının farkında oldukları bir "ikilik" ya da "çift bilinçlilik" duygusu yaratmaktadır. siyah Amerikalıların kendi kimlikleri ile beyaz çoğunluk tarafından kendilerine dayatılan kimlik arasında bir gerilim ve çatışma duygusunu tetikleyerek "kendilerine karşı bölünmüş" olma hissine yol açmaktadır. Bilinçlerindeki bu ikilik iyi huylu değildir ve onu hissedenler için potansiyel olarak tehlikeli bir şey olarak kabul edilir. Du Bois, çift bilinçliliği Afrikalı Amerikalı deneyiminin merkezinde görmüş ve bunun sosyal ve siyasi konumları üzerinde derin etkileri olduğunu ifade etmiştir. Afrikalı Amerikalıların kendi kimliklerini savunmaları ve egemen toplum tarafından kendilerine dayatılan kimlikte kaybolmamalıdır (Du Bois, 2007, s. 9).Çift bilinçlilik, Afrikalı Amerikalı çalışmalarında önemli bir kavram olmaya ve çağdaş toplumda ırk ve kimlik tartışmalarını şekillendirmeye devam etmektedir. Toni Morrison, çift bilinçliliğin Amerikan edebiyatının önemli bir unsuru hâline geldiğini şu sözleriyle ifade eder:

Amerikan edebiyatında, Afrikalı Amerikan erkek yazarlar haklı olarak ezilmişlikleri hakkında kitaplar yazıyorlar [...] beyaz erkek ya da beyaz kadın baskıcı ile yüzleşiyorlar. [...] Ve bu koşullar altında sizi tanımlayan kişi beyaz bir zihindir -size değerli olup olmadığınızı ya da neye sahip olduğunuzu söyler. Ve meşguliyetiniz bu olduğu sürece, kendinizi buna karşı savunursunuz. Buna tepki verirsiniz. Tanımlamaya tepki vermek- bunun doğru olmadığını söylemek. (aktaran Leve, 2012)

Morrison'un sözünü ettiği yazarlardan biri olarak kabul edilebilecek Ellison, kısa hikâyesindeki Todd karakterini Du Bois'in ifade ettiği ikiliğin merkezinde konumlamaktadır. Todd için uçmak siyah bir birey olarak kendisine yapılan tanımlamaya tepki vermek anlamına gelmektedir. Uçmak, Todd'un içinde bulunduğu Amerikan toplumundaki ırkçılıktan, başka bir deyişle siyahlık algısından kurtulma çabasıdır. Siyahların beyazlar kadar yetenekli olabileceğini kanıtlamaya çalışan Todd, pilotluk yaparak kendisinin ve diğer siyahların Amerikan toplumunda eşit bir statü edebileceklerini düşünmektedir. Uçak düştükten sonraki temel üzüntü kaynağı bu kazanın beyaz Amerikalı amirlerinin kendisine yönelik düşüncelerinde olumsuzluğa yol açabilecek olmasıdır: "Dünyada tek önemli şeyin olduğunu biliyordu; o da amirleri hoşnutsuz olmadan önce uçağı alana geri götürmekti" (Ellison, 1998, s.148). Todd'un bir siyah olarak kendisini ispat çabası yalnızca amirlerine karşı değil beyaz kız arkadaşına karşı da kendisini sıkça tekrar etmektedir. Nitekim, kız arkadaşı, Todd'un başarılı olma saplantısını fark edip ona ve ona kazadan önce yazdığı mektupta şu ifadeleri kullanır:

"Uçacak zekâya sahip olduğunu söylemek için belgelere ihtiyacım yok. Ve seni her zaman herkes kadar cesur biri olarak tanıdım. Belgeler beni rahatsız ediyor. Sırf siyah olduğun için cesur ya da yetenekli olduğunu tekrar tekrar kanıtlamaya çalışma Todd. [...] Bu çok aşağılayıcı." (Ellison,1998, s. 150)

Du Bois'in ve Morrison'un ifade ettiklerine paralel olarak Todd'un kimlik arayışının merkezinde siyah olmasının getirdiği 'dezavantaj' önemli yer tutmaktadır. Dolayısıyla Todd kız arkadaşının yazdıklarına ikna olmuş görünmemektedir:

Aşağılanma hakkında ne biliyor ki? Güneye hiç inmemiş. [...] Sizi yargılayacak birileri olduğunda, hatalarımızı asla kendi hatalarınız olarak kabul etmeyip tüm ırkınızın yüzüne vurmaları- işte aşağılanma buydu. (Ellison, 1998, s.150)

Başka bir deyişle, Todd'u kaza dolayısıyla kendisini 'beyazların yapacağı işi asla yapamayacak olan sıradan bir siyah' olarak görmeleri korkusu sarmıştır. Pilot olmak, uçan Afrikalı efsanesinin bir yansıması olan özgürlük arayışını temsil etmekle birlikte Todd'un çift bilinçliliği kendi kimliğinin beyazlar tarafından tanımlanması için önemli bir araç hâlini almaktadır. Özgürlük dürtüsünün bilinçdışı bir temsili olan uçmak bir anlamda Todd'un bir siyah olarak kendisini beyazlara kanıtlamak, onların kendisini küçümsememesini sağlamaktan öte bir anlam taşımaz. Bu bağlamda uçmak onu bu kendine içkin tutsaklıktan kurtaramamıştır denilebilir. Yetenekli bir pilot olmasının ya da olmamasının kendi başına bir önemi yoktur. Buna anlam kazandıracak olan, beyazların buna dair ne düşündükleridir. Bir yandan bir beyaz gibi yaşama ve kabul edilme isteği, diğer yandansa bir siyah olduğu gerçeği Todd'un yaşadığı kimlik krizinin temel kaynağıdır. Ne de olsa Graves'in dediği gibi bir "zenci beyni yüksek irtifalar için yaratılmamıştır" (Ellison,1998, s. 171).

2. Bir İkarus figürü olarak Todd

Todd'un yüksek irtifa ile ilişkisini açıklayacak bir başka söylene de Yunan mitolojisindeki Daedalus ve İkarus'un hikâyesidir. "Flying Home" ile İkarus'un hikâyesi, uçuş eylemi bağlamında ilişkilendirilebilir. Mitolojik anlatıya göre Kral Minos tarafından kendisine ihanetle suçlanan mucit Daedalus, oğlu İkarus ile birlikte Girit'te bir kulenin tepesinde mahkûm edilir. Bu esaretten normal yollarla kaçmanın mümkün olmadığını bilen Daedalus için tek yol uçmaktır. Daedalus kendisi ve İkarus için kuş tüylerini balmumu ile birleştirerek büyük kanatlar yapar. Kanatlarla uçmadan önce Daedalus oğluna denize yakın uçarsa kanatlarının nemlenip ağırlaşacağını, çok yükselirse de güneşin sıcaklığının balmumunu eriteceği ve kanatlarını yok edeceğini söyler ve bu ikisinin ortasından gitmesi gerektiğini nasihat eder. Bir müddet ne yüksekten ne de alçaktan uçan ikiliden İkarus babasının nasihatini göz ardı ederek çok yükselmeye başlar. Yükselme çıktıkça güneş, tüyleri bir arada tutan balmumunu eritmeye başlar. Daha sonra İkarus denize çakılır. (Hamilton, 1998, s.193)

Todd'un "Flying Home" eserinde yaşadığı düşüşü İkarus'un düşüşü ile ilişkilendirmek mümkündür. Todd için yükseklerde uçmak beyazlığa yani bir beyaz gibi yaşamaya daha da yaklaşmak manasına gelir. Tıpkı İkarus'ta balmumundan yapılmış kanatları ile uçmaya başladıktan sonra daha yükseğe ulaşma düşüncesinin ağır bastığı gibi, Todd'da da pilot eğitimi esnasında kendisinin bir beyaz gibi yaşayabileceği fikri galip gelmeye başlar. İyi bir pilot olduğunu bu yolla kanıtlayarak beyazlardan herhangi bir farkı olmadığını gösterecek ve beyaz gibi yaşamak hülyasının gerçeğe dönüşmesini sağlayabilecektir. Ancak Todd, tıpkı İkarus gibi güneşe çok yakın uçmuştur. Kendisini hülyaya fazla kapırdığı için düşüşü de İkarus'ununki gibi kaçınılmaz olmuştur.

Fakat çok yüksek ve çok hızlı uçuyordu. Coşku içinde dik bir şekilde tırmanmıştı. Çok dik diye düşündü. Ve öğrendiğiniz ilk kurallardan biri, eğer itme açısı çok dikse uçağın bir dönüşe [spin] gireceğidir (Ellison, 1998, s.155).

Todd, Afrikalı Amerikalı bir birey olarak yaşadığı tüm sorunları belki de bir an önce yükseklerle çıkarak aşacağını düşünmüştür. Oysaki bu düşüncesi, düşüşünü hızlandıran en önemli hatalarından birisi olmuştur. Todd, uçak düşüş hâlinde karaya yaklaştıkça mecazi anlamda gitgide siyahlaştığını hissetmiştir. (Ellison, 1998, s.169) Düşüşten sonra siyahı köylü Jefferson bir Daedalus figürü olmuş ve Todd'un hatalarını görmesini sağlamıştır. Ancak Todd'un düştükten sonra yardımına gelen Jefferson'la ilişkisinin iyi başladığı söylenemez. Todd, Jefferson'un temsil ettiği siyahı toplumu "cahil", "çocuksu" görerek kendisinde bir utanma duygusu hisseder. Hikâyenin sonunda ise Jefferson'ın kendisine yaklaşımı ve Todd'un kendi kimliğine uçağın düşüşünden önceki bakışının yanlış olduğunu anlamasını sağlar. Hissetmiş olduğu soyutlanma/yabancılaşma duygusundan kurtulmasını sağlayacak olanın yine

Jefferson gibi kendi ırkından kişiler olduğunu anlar çünkü onlarla kurduğu iletişim artık daha sağlıklıdır: "gözlerini umutsuzca Jefferson'ın yüzüne dikerek onu aradı, sanki bir şekilde Jefferson onun rezalet ve aşağılanma dolu çılgın dünyasındaki tek kurtuluşu olmuştur. Bu onu biraz rahatlattı. [...] Jefferson'ın sesini minnettarlıkla duydu" (Ellison, 1998, s.171-172). Todd'un önceki durumunda, bir siyahi köylü olan Jefferson ile iletişim kurmak istememe sebebi bunun bir aşağılık veya zayıflık göstergesi olabileceği düşüncesidir. Graves ve diğer beyazların, düşüşünün akabinde Todd'a yaklaşımı ile Jefferson'un yaklaşımı arasındaki büyük fark, Todd'u içinde bulunduğu eşitlik sanrısından ait olduğu yere geri getirmiştir. Siyahlığından ve aşağılık duygusundan İkarus gibi hızlıca yükselerek kaçma isteği, evine geri dönülmez biçimde düşmesiyle sonuçlanmıştır.

3. Felix Culpa kavramı ve Todd'un "Evine Dönüşü"

Eserin sonlarında Todd'un, fikirleri ve davranışları ile Afrikalı Amerikalıların adeta bir temsilcisi görevi gören Jefferson'a saygısı, yakınlığı artmış ve genç pilot adayı 'doğru' benliğe dönüş anlamında önemli mesafe kat etmiştir. Todd'un yaşadığı düşüş tıpkı Adem'in cennetten kovulması gibi görünürde olumsuz olan bir olayın daha sonra İsa'nın tüm Hıristiyanları kurtarmasına yol açmış olacağından şanslı bir düşüş, mutlu, hayırlı hata (*felix culpa*) olarak değerlendirilebilir. *Felix culpa* kavramının temelinde Eski Ahit'teki Genesis kısmında anlatılan, Adem ile Havva'nın tanrı tarafından yasaklanan ağacın meyvesini yemeleri sonucunda dünyaya gönderilişleri yatmaktadır. Bu olayla birlikte insan masumiyetini ve tanrıya itaatini kaybetmiştir. Bu 'hata' ya da 'düşüş' daha sonra İsa'nın dirilişiyle insanlığın kurtarılmasına yol açacağından 'şanslı' ya da 'mutlu' olarak ifade edilmektedir.

Adem ve Havva'nın cennetten kovulmasının bu yorumuyla tarihsel süreçte birçok şekilde karşılaşılmaktadır. *Felix culpa* ifadesine ilk olarak *Exsultet* adı verilen ve Paskalya yortusunda okunan ilahide rastlanmaktadır: "Ey böyle bir kurtarıcıya sahip olmayı hak eden mutlu hata" ("*O felix culpa quae talem et tantum meruit habere redemptorem*"). St. Augustine ve Thomas Aquinas da düşüşün bu şekilde yorumlanmasına katkı sunmuştur. *Felix culpa* kavramı edebi eserlerde de işlenmiştir. Her ne kadar ifade bire bir geçerse de bu düşünceye John Milton "Yitirilen Cennet"te şu şekilde yer verir:

Ey sonsuz hayır, muazzam hayır!
Demek bunca hayır doğacak şerden
Ve şer hayra dönüşecek; bu daha da muhteşem,
Yaratılıştaki ışığın karanlıktan çıkıp gelmesinden!
Kuşkularla dolu içim şimdi:
Nedamet mi getirmeliyim işlediğim
Ve bunlara yol açan günahahtan ötürü,
Yoksa çok daha fazla sevinmeli miyim,
Bu yüzden daha çok hayır doğacağına,
Tanrı'nın daha fazla şan, insanın daha fazla
Tanrı hayrı kazanacağına, inayetin bollaşıp,
Hiddete baskın geleceğine. (Milton, 2021, s. 491-492)

Milton, Tanrı'nın planının bir parçası olan bu düşüşün insanlık için bir fırsata dönüştüğünü ifade eder. Ona göre Adem'in dünyaya gönderilmesi gibi şer görünen bir olaydan hayırlı bir sonuç ortaya çıkacaktır. Ellison'un hikâyesinde Todd'un düşüşü, bu yorum ile yakından ilişkili olarak değerlendirilebilir. Kendi kimliğine yabancılaşmış, çift bilinçli bir zihne sahip Todd, uçağının düşmesiyle kendisini,

çevresindekileri daha iyi tanıma şansı elde etmiştir. Graves'in ve diğer beyazların tavrı ile Jefferson'ın tavrını karşılaştırdığında kendisinin kimin tarafına daha yakın olduğunu anlamıştır. Düşüşten önce bir siyah olduğu gerçeğini göz ardı ederek kendisine ve hayata beyazların gözünden bakan Todd, bu şanslı düşüş sayesinde köklerine saygı duyması gerektiğini anlamıştır. Todd, Jefferson ve diğer siyahları ilk başta küçümsemiş ve çift bilinçliliği sebebiyle adeta ciddiye almamıştır. Ancak Graves'in bahçesinden dışarı taşınırken "adam [Jefferson], çocuk ve kendisi [Todd] arasında yeni bir iletişim cereyan etmişti. Onu [Todd'u] nazıkçe taşıyorlardı" (Ellison, 1998, s.172). Aslında değişen, Jefferson ve arkadaşlarının ona karşı davranışları değil, Todd'un onların davranışlarına yönelik algısıdır. Eserin başlığı da yukarıda bahsedilen durumla tutarlılık arz etmektedir. Aslında Todd'un düşüşle sonuçlanan uçuşunun varış noktası kendi evidir. Başka bir deyişle, kimliği açısından daha rahat edeceği, baskılardan kurtulacağı, en saf ve kaygısız hâlinin bulunduğu yerdir. Dolayısıyla, düşüşü, günahlarından olmasa da olmadığı bir şeyi ispat etme yükünden kurtaran şanslı bir düşüş, hayırlı bir hata olmuştur.

Sonuç

Bulunduğu derlemedeki birçok hikâyede olduğu gibi "Flying Home"da da Ellison'ın ana karakteri, benliğinde oluşan hasarı kişisel üzüntüsünü bir kenara koyup başkalarıyla dayanışma yoluyla atlattır. Bu dayanışma da kendisini hep onların gözünden yargıladığı amirleri ya da bahçesine düştüğü Graves gibilerle değil, başlangıçta adeta bin yıl geriden geliyormuş gibi düşündüğü Jefferson ve diğer Afrikalı Amerikalılarla mümkün olmuştur. Todd için, köklerini reddederek ve öz benliğinin farkına varmadan herhangi bir şey elde etmek mümkün değildir. Ellison eserinde bir ırka yapılan ayrımcılığı yenmenin yolunun bu ayrımı yapanların safına geçmeye çalışmak ya da onların gözüyle değer yargıları üretmek olmadığını gösterip W.E.B. Du Bois'in çizdiği çerçeveyi destekleyen bir örnek sunmuştur. Bu manada yazarın kullandığı mitolojik ve dini öğeler Todd'un serüveninin adeta giriş, gelişme ve sonucunu teşkil etmektedir. Uçan Afrikalı söylencesi Todd'un ayrımcılıktan ve kendini aşağılık görme duygusundan kaçma isteği ile ilintilidir. Todd'un bir pilot olarak beyaz Amerikalılarla eşit olabileceği sanrısı ise İkarus'un uçuşu ve kibri neticesinde düşüşü ile paralellik gösterir. İkarus gibi yüksekteken yani güneşe çok yakın uçtuğundan bu kaçışı istediği şekilde gerçekleştirememiş, düşüşü kaçınılmaz olmuştur. Ancak Todd'un bu düşüşü, içinde bulunduğu durumu ve ait olduğu kültürel arka planı daha iyi anlayıp, benliğine dair yanlış düşüncelerinden kurtulmasını sağladığından bir "şanslı düşüş" ya da "mutlu hata" olarak değerlendirilebilir. Eserin sonunda kendisine deli gömleği giydirilmiş olsa da düşüşünden önce üzerinde bulunan mecazi deli gömleğinden, başka bir ifadeyle taşıdığı çifte bilinçlilik halinden kurtulmuştur. Dolayısıyla bu üç mitolojik unsur "Flying Home" eserinin çözümlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Allison, S. N. (2019, March 7). Revisiting the legend of flying Africans. The New Yorker. erişim tarihi 20 Mart 2023, <https://www.newyorker.com/culture/culture-desk/revisiting-the-legend-of-flying-africans>
- Butler, O. E. (1980). *Wild Seed*. Doubleday & Company.
- Colbert, S.D. (2014). "Black Movements: Flying Africans in Spaceships," in *Black Performance Theory*, (Thomas DeFrantz and Anita Gonzalez, Eds.). Durham: Duke University Press.
- Du Bois, W.E.B. (2007). *The Souls of Black Folk* ((B.E Hayes, Ed.). Oxford University Press.
- Ellison R. (1998). *Flying home and other stories*. Vintage International.
- Hallock, T. (2019). Space, Time, and Purpose in Early American Texts: Starting from Igbo Landing. *Early American Literature*, 54(1), 21–36. <https://www.jstor.org/stable/26564978>

- Hamilton, E. (1998). *Mythology*. Little, Brown and Company.
- Harris, J.L. (1996) *The Tuskegee Airmen: Black Heroes of World War II*. Dillon Press
- Leve, A. (2012, July 17). *Toni Morrison on Love, loss and modernity*. The Telegraph. <https://www.telegraph.co.uk/culture/books/authorinterviews/9395051/Toni-Morrison-on-love-loss-and-modernity.html>
- Lucy, R. (2007). "Flying Home": Ralph Ellison, Richard Wright, and the Black Folk during World War II. *The Journal of American Folklore*, 120(477), 257–283. <https://doi.org/10.2307/20487555>
- Milton, J. (2021). *Yitirilen Cennet*. (Yiğit Yavuz, çevirmen). İthaki
- Morrison T. (1977). *Song of Solomon*. Alfred A. Knopf.
- Simone Oettli. (1983). The Maze Maker. *The Kenyon Review*, 5(1), 67–84. <http://www.jstor.org/stable/4335344>
- Snyder, T. L. (2010). Suicide, Slavery, and Memory in North America. *The Journal of American History*, 97(1), 39–62. <http://www.jstor.org/stable/40662817>
- Wilentz, G. (1989). If You Surrender to the Air: Folk Legends of Flight and Resistance in African American Literature. *MELUS*, 16(1), 21–32. <https://doi.org/10.2307/467579>